

# **Grootouderrollen in verandering**

**Een kwalitatief onderzoek naar hoe jongvolwassenen de veranderingen in de rollen van hun grootouders hebben ervaren tussen de kindertijd en jongvolwassenheid**

Famke Stelwagen (S4785657)

Begeleider en eerste beoordelaar: Dr. P.R. Schreuder

Tweede beoordelaar: W. de Vries (MSc)

Master Orthopedagogiek

Faculteit der Gedrags- en Maatschappijwetenschappen

Rijksuniversiteit Groningen

30 mei 2025

Aantal woorden: 9484 (exclusief samenvatting, literatuurlijst en bijlagen)

## Samenvatting

### Grootouderrollen in verandering

**Achtergrond:** Door maatschappelijke veranderingen en de toegenomen levensverwachting blijven grootouders langer betrokken bij het leven van hun kleinkinderen. Onderzoek toont aan dat grootouders verschillende rollen kunnen hebben, maar of er een verandering optreedt in deze rollen naarmate de kleinkinderen ouder worden en hoe kleinkinderen deze verandering ervaren, blijft onderbelicht. Dit onderzoek heeft als doel de rollen van grootouders in zowel de kindertijd als de jongvolwassenheid in kaart te brengen en te onderzoeken of deze rollen zijn veranderd. Hierbij wordt specifiek gekeken hoe jongvolwassenen, tussen de 18 en 29 jaar, deze eventuele verandering hebben ervaren.

**Methode:** Op basis van vijftien semigestructureerde interviews is kwalitatieve data verzameld. Deze interviews zijn geanalyseerd met een kwalitatieve inhoudsanalyse door middel van ATLAS.ti. **Resultaten:** Grootouders hebben in de kindertijd vaak een verzorgende en ondernemende rol. In de jongvolwassenheid verschuift hun rol vaker naar die van gesprekspartner en vriend. Sommige rollen blijven echter stabiel, zoals het overdragen van normen en waarden en het bieden van (emotionele) steun. De meeste respondenten beschrijven deze veranderingen als een geleidelijk, natuurlijk en vanzelfsprekend proces, passend bij hun levensfase. In enkele gevallen trad een abrupte rolverandering op, waarbij soms een omkering van de rollen plaatsvond en jongvolwassenen zorg verleenden aan hun grootouders. **Conclusie:** De rollen van grootouders bewegen mee met de levensfase en de behoeften van de kleinkinderen. Waar ze in de kindertijd vooral praktisch en verzorgend aanwezig waren, verschuift hun rol in de jongvolwassenheid naar een ondersteunende of wederkerige positie.

Trefwoorden: jongvolwassenheid, grootouderrollen, kindertijd, rolverandering

## **Abstract**

### **Changing Grandparent Roles**

**Background:** Due to societal changes and increased life expectancy, grandparents remain involved in the lives of their grandchildren for a longer period. Research has shown that grandparents can adopt various roles; however, whether these roles change as grandchildren grow older, and how grandchildren experience such changes, remains underexplored. This study aims to map the roles of grandparents during both childhood and emerging adulthood, and to investigate whether these roles have changed. Specifically, it focuses on how emerging adults, aged between 18 and 29, have experienced any such changes. **Method:** Qualitative data were collected through fifteen semi-structured interviews. These interviews were analyzed using qualitative content analysis, supported by ATLAS.ti. **Results:** During childhood, grandparents were often described as having nurturing and activity-oriented roles. In emerging adulthood, their roles shifted more frequently towards that of conversational partner and friend. Some roles remained stable over time, such as the transmission of norms and values and the provision of (emotional) support. Most participants described these changes as gradual, natural, and aligned with their life stage. In some cases, a more abrupt shift occurred, sometimes resulting in a role reversal in which the emerging adult began to provide care for the grandparent. **Conclusion:** The roles of grandparents evolve in tandem with both the life phase and the needs of the grandchild. While during childhood their presence is primarily practical and nurturing, their role in emerging adulthood shifts towards a more supportive or reciprocal position.

**Keywords:** emerging adulthood, grandparent roles, childhood, role change

## **Inleiding**

De vergrijzing in Nederland neemt toe, mensen worden steeds ouder. Begin 2024 was het aantal percentage ouderen boven de 65 20,5 procent. In vergelijking met 1990 was dit percentage 12,8 procent (Centraal Bureau voor de Statistiek, z.d.). De verwachting is dat het aantal ouderen verder zal stijgen de komende jaren. Doordat de levensverwachting hoger wordt, zullen grootouders hun kleinkinderen zien opgroeien tot volwassenen. Kleinkinderen hebben dus langer grootouders.

In dezelfde periode hebben gezinssystemen een transformatie doorgemaakt, waarbij individuele voorkeuren van gezinsleden centraal zijn komen te staan, terwijl traditionele autoriteit naar de achtergrond is verdwenen. Deze ontwikkeling staat bekend als de tweede demografische transitie. Deze veranderingen zijn verbonden met bredere maatschappelijke ontwikkelingen zoals economische, politieke en technologische verschuivingen. In deze tweede demografische transitie wordt echtscheiding steeds gebruikelijker. Terwijl huwelijk meer wordt gezien als een optie en gericht op “kameraadschap”, wordt een echtscheiding steeds vaker beschouwd als een geschikte oplossing voor partners die niet gelukkig zijn in hun relatie (Furstenberg, 2019). Het aantal alleenstaande moeders neemt toe, zowel door echtscheiding als door ongehuwd moederschap. Dit vraagt om extra ondersteuning voor de kinderen, wat leidt tot een grotere afhankelijkheid van grootouders. Veel grootouders nemen de rol van ouders over door bijvoorbeeld te helpen bij school en advies te geven (Buchanan & Rotkirch, 2018).

Ook is de deelname van vrouwen op de arbeidsmarkt wereldwijd toegenomen. Dit resulteerde in veranderingen in de rolverdeling binnen huishoudens (Buchanan & Rotkirch, 2018; Furstenberg, 2019). Het tweeverdienersgezin is in ontwikkelde landen steeds gebruikelijker geworden, dankzij de vooruitgang in gendergelijkheid en de behoefte aan twee inkomens om kinderen de gewenste opleiding en levenskwaliteit te kunnen bieden. Door deze ontwikkeling komt de zorg vaker terecht bij de grootouders, na school en in de vakantieperiodes. Door deze ontwikkelingen binnen de gezinsdynamiek komen grootouders meer op de voorgrond.

Deze maatschappelijke en demografische veranderingen zorgen ervoor dat grootouders een grotere rol spelen in het leven van hun kleinkinderen, mede doordat zij langer deel uitmaken van hun levensloop. Hierdoor zijn grootouders niet alleen getuige van het opgroeien van hun kleinkinderen tot jongvolwassenen, maar kunnen zij ook actief bijdragen aan de ondersteuning en begeleiding tijdens deze levensfase (Wetzel & Hank, 2020). De overgang van de kindertijd naar de jongvolwassenheid vormt een belangrijk moment in hun

levensloop. Tijdens deze dynamische levensfase spelen grootouders een rol door hun kleinkinderen te ondersteunen en begeleiden. Ze bieden bijvoorbeeld een luisterend oor, emotionele steun, gezelschap en advies, waarmee ze een waardevolle bijdrage leveren aan hun ontwikkeling (Anderson, 2017; Huo et al., 2016).

### **Ontluikende volwassenheid**

“Emerging adulthood” (18-29 jaar), ook wel ontluikende volwassenheid, is een levensfase die onderscheidend is van zowel adolescentie als volwassenheid. Deze levensfase wordt gekenmerkt door demografische veranderingen, zoals een langere onderwijs carrière, een later begin van huwelijk en gezinsvorming, en de overgang naar een vaste werkpositie, die vaak lang en onzeker is. De fase van *emerging adulthood* begint rond het einde van de adolescentie (ongeveer 18 jaar) en eindigt op het moment dat jongeren stabiel worden op het gebied van werk en relaties (Arnett, 2023). Jongvolwassenen hebben in deze levensfase volgens Arnett (2000) nog niet de vaste verantwoordelijkheden van een volwassenen. In deze periode hebben ze de ruimte om verschillende keuzes te onderzoeken op het gebied van werk, relaties en wereldbeelden. Het begrip *emerging adulthood* varieert in verschillende landen, culturen en sociaaleconomische context (Arnett, 2023).

De periode van *emerging adulthood* kent vijf hoofdkenmerken (Arnett, 2014). Als eerste focust Arnett zich op “identiteitsverkenning”. Het gaat hierbij om het verkennen van identiteit door te experimenteren met verschillende mogelijkheden, met name op het gebied van relaties en carrière. In deze fase staat het ontdekken centraal van wie iemand is en wat belangrijk wordt gevonden in het leven. Op het gebied van liefde ontstaat de vraag wat voor partner geschikt zou zijn als levenspartner. Ook vindt er een ontwikkeling plaats op het gebied van werk, waarbij baanopties worden verkend die aansluiten bij persoonlijke vaardigheden en interesses.

Als tweede benadrukt de theorie de onzekerheid en “instabiliteit” die deze levensfase kenmerken, met name op het gebied van liefde, werk en woonplaats. De meeste jongvolwassenen beschikken over een plan voor de overgang naar volwassenheid, waarbij sprake is van een voorlopige voorstelling van hoe de toekomst vormgegeven zal worden op bijvoorbeeld het vlak van studie, werk en relaties. Dergelijke plannen worden echter vaak aangepast door nieuwe ervaringen en keuzes. Voorbeelden hiervan zijn het veranderen van studierichting of het beëindigen van een relatie. *Emerging adulthood* wordt dus beschreven als een instabiele levensfase door bepaalde onzekerheden zoals levenskeuzes, maar dit biedt tevens ruimte voor persoonlijke groei en het ontdekken van nieuwe mogelijkheden.

Het volgende kenmerk betreft “zelfgerichtheid” (self-focus), waarbij een sterke focus op het individu centraal staat. Volwassenen en kinderen moeten meer rekening houden met ouders, leraren, kinderen, en andere familieleden. *Emerging adults* zitten hier tussenin en hebben deze verplichtingen en verantwoordelijkheden niet. *Emerging adults* beginnen op zichzelf te wonen, wat gepaard gaat met meer zelfstandigheid op het gebied van huishoudelijke taken en sociale activiteiten. Ook voor grotere beslissingen, zoals studie, werk en relaties, hebben *emerging adults* meer autonomie. Zelfgerichtheid zorgt ervoor dat *emerging adults* zelfredzaam worden, wat een goede basis legt voor de volwassenheid.

Vervolgens beschrijft Arnett (2014) deze levensfase als “feeling in-between”, er tussenin zitten. Dit duidt op een overgangsfase, waarin men zich bevindt tussen de adolescentie en volwassenheid. Het gevoel van “tussenin” hangt samen met drie criteria die jongvolwassenen beschouwen als de belangrijkste criteria voor volwassenheid, “The Big Three”. De punten zijn verantwoordelijkheid voor jezelf accepteren, onafhankelijke beslissingen nemen en financiële onafhankelijkheid bereiken. Deze criteria worden geleidelijk in deze levensfase bereikt, wat leidt tot een gevoel van volwassenheid in midden tot late twintig (Arnett, 2014).

Als laatste wordt de *emerging adulthood* gezien als een periode vol “mogelijkheden en optimisme” waarin alles nog mogelijk is voor de toekomst. Het biedt de mogelijkheid om keuzes te maken los van familiale invloeden (Arnett, 2014).

### **Relatie met grootouders in emerging adulthood**

Grootouders zijn vaak intensief betrokken bij de kindertijd van hun kleinkinderen, door dagelijkse hulp te bieden, zoals het zorgen voor de kinderen en het bieden van gezelschap (Huo et al., 2016; Luo et al., 2012). De onderzoeken van Geurts et al. (2011) en Hakoyama en MaloneBeach (2013) tonen aan dat een sterke band in de kindertijd de kans vergroot dat de relatie in de volwassenheid wordt voortgezet. Een hechte emotionele band met grootouders blijkt samen te hangen met een grotere invloed van grootouders op verschillende levensgebieden van kleinkinderen, zoals persoonlijke doelen, relaties, ontwikkeling en maatschappelijke betrokkenheid. Jongvolwassenen die zich dicht bij hun grootouders voelden, hadden ook een positiever beeld van grootouders dan kleinkinderen met een meer afstandelijke relatie (Scharf, 2014)

Onderzoeken laten zien dat de relatie tussen grootouder en kleinkind verandert naarmate het kleinkind ouder wordt en de overgang naar volwassenheid maakt (Folwell & Grant, 2006; Scharf, 2014; Wetzels & Hank, 2020). De ontwikkeling van de relatie, de frequentie van het contact, de fysieke afstand tussen grootouders en kleinkinderen en

veranderingen in de gezinsstructuur kunnen de band zowel versterken als verzwakken (Folwell & Grant, 2006). Het verminderen van het contact kan samenhangen met de veranderende verantwoordelijkheden van kleinkinderen, zoals het zelfstandig wonen en de nieuwe verplichtingen die hiermee gepaard gaan. Ondanks deze afname in frequentie van contact, blijft de emotionele nabijheid tussen grootouders en kleinkinderen meestal constant tijdens de overgang naar volwassenheid (Wetzel & Hank, 2020). De relatie tussen grootouders en kleinkinderen is dus dynamisch en evolueert in de loop van de tijd (Folwell & Grant, 2006).

Er zijn verschillende elementen die invloed kunnen hebben op de relatie tussen grootouder en kleinkind, vooral wanneer het kleinkind zich in de fase van *emerging adulthood* bevindt. Volgens Dunifon (2012) is fysieke afstand tussen grootouder en kleinkind één van de belangrijkste factoren die de kwaliteit van hun relatie beïnvloeden, waarbij een grotere afstand leidt tot een afname in de kwaliteit van de band. De kwaliteit van de relatie wordt versterkt door fysiek (in-person) contact, aangezien dit wordt beschouwd als een cruciale factor voor het bevorderen van een positieve band tussen grootouder en kleinkind.

Uit onderzoek van Bangerter en Waldron (2014) blijkt dat bij een derde van de grootouders op afstand (N=35) de relatie met hun kleinkind verzwakte naarmate het kleinkind de adolescentie bereikte. Deze afname wordt verklaard door de groeiende onafhankelijkheid van het kleinkind en levensveranderingen van de grootouders. De resultaten wijzen echter niet op een onvermijdelijke afname van de band tussen grootouders en kleinkinderen: veel grootouders melden stabiliteit ook tijdens de adolescentie van het kleinkind. Bangerter en Waldron (2014) benadrukken dat een blijvende investering, door zowel grootouders als kleinkind, wordt gezien als een cruciaal moment in het behoud van de band.

Een belangrijke factor bij fysieke afstand is het behoud van contact. Door de toename van de technologie zijn er verschillende moderne communicatiemiddelen, zoals het schrijven van mails en bellen (Tan et al., 2010). Deze vorm van communicatie heeft echter een nadeel: het gebrek aan technologische vaardigheden bij grootouders (Döring et al., 2022). Het is vooral het frequente contact tussen grootouders en kleinkinderen dat bijdraagt aan actieve betrokkenheid en dit versterkt ook de intergenerationele relaties in het leven van adolescenten (Albert & Ferring, 2013; Tan et al., 2010).

Een andere belangrijke factor in de relatie tussen grootouders en kleinkinderen is de band tussen ouders en grootouders (Huo et al., 2016). Ouders spelen een cruciale rol als “gatekeepers” voor de betrokkenheid van grootouders. Het blijkt dat ouders de relatie tussen kleinkinderen en grootouders minder snel stimuleerden als hun eigen relatie met ouders niet

goed was (Dunifon, 2012). Als laatste was de kwaliteit van de relatie tussen ouders en kind ook van belang voor de kwaliteit van de relatie tussen grootouder en kleinkind (Dunifon, 2012).

Naast de relatie tussen grootouders en kleinkinderen, kunnen grootouders ook bepaalde rollen vervullen in het leven van hun kleinkinderen. De relatie richt zich meer op de kwalitatieve aspecten van de interactie, zoals de wijze waarop grootouder en kleinkind met elkaar omgaan en de percepties die zij hierover hebben. Dit onderzoek richt zich specifiek op de rollen die grootouders vervullen. In de literatuur worden de begrippen rol en relatie vaak door elkaar gebruikt, aangezien ze nauw met elkaar verbonden zijn. Het is daarom mogelijk dat de factoren die de relatie beïnvloeden, ook van invloed zijn op de rol die grootouders aannemen. De rol van een grootouder verwijst naar de functie die deze vervult binnen het leven van het kleinkind. Dit omvat de positie die de grootouder inneemt en de activiteiten die zij gezamenlijk ondernemen, evenals de betekenis die zij voor elkaar hebben.

### **Rol van grootouders**

Grootouders spelen vaak een belangrijke rol in het leven van hun kleinkinderen, zowel op emotioneel als sociaal vlak. Een grootouder zorgt bijvoorbeeld voor een veilige omgeving voor het kleinkind en biedt emotionele steun, levenservaring en zorg. Grootouders dienen ook als rolmodellen en bewaarders van familiegeschiedenis en culturele waarden (Stephan et al., 2023). Hierdoor kunnen zij een waardevolle rol spelen in de identiteitsontwikkeling van hun kleinkind. Daarnaast kunnen kleinkinderen op emotioneel gebied een waardevolle rol spelen in het leven van hun grootouders en bijdragen aan een gelukkiger en langer leven (Kakunje, 2024). Dit wordt ook benadrukt in het onderzoek van Mansson (2016), die onderzocht wat grootouders zien als het beste deel van grootouders zijn. Hieruit zijn vijf thema's naar voren gekomen: *rijping*, *wederzijdse genegenheid*, *trots*, *gedeelde activiteiten* en *leren en onderwijzen*. Grootouders gaven bij elk thema aan dat zij in alle levensfasen van hun kleinkinderen betrokken blijven en contact met hen onderhouden. Uit de reacties van grootouders blijkt ook dat de band tussen grootouders en kleinkinderen vaak langdurig is. Verder wordt beschreven dat grootouders genieten van het zien opgroeien en volwassen worden van hun kleinkinderen, waarbij ze de onderlinge leer- en onderwijsmomenten met hun kleinkinderen erg waarderen.

Verschillende studies tonen aan dat grootouders uiteenlopende rollen kunnen vervullen voor hun kleinkinderen. In het artikel van MaloneBeach et al. (2018) worden verschillende rollen (zie Tabel 1) beschreven die een grootouder kan aannemen ten opzichte van hun kleinkind. Er komen zeven verschillende rollen naar voren in het artikel, namelijk

ondersteuner, adviseur, vriend, verzorger, voorziener, gezagsdrager (“disciplinarian”) en bemiddelaar (“mediator”).

Tabel 1

*Overzicht rollen van grootouders MaloneBeach et al. (2018)*

| Rol          | Toelichting                                          |
|--------------|------------------------------------------------------|
| Ondersteuner | Emotionele steun, aanmoediging en aanwezigheid       |
| Adviseur     | Advies geven (levenslessen)                          |
| Vriend       | Informeel manier van omgaan (weinig hiërarchie)      |
| Verzorger    | Zorg bieden aan kleinkinderen (oppasrol)             |
| Voorziener   | Materiële en financiële steun                        |
| Gezagsdrager | Structuur en grenzen stellen (sprake van hiërarchie) |
| Bemiddelaar  | Bemiddelende rol tussen ouders en hun kinderen       |

Uit de resultaten blijkt dat *ondersteuner* de meest gewaardeerde rol is bij jongvolwassenen. Bij deze rol bieden grootouders emotionele steun. Jongvolwassenen, en vooral kleindochters, waardeerden de rol van *gezagsdrager* minder. Zij zagen discipline als een negatieve eigenschap

In het onderzoek van Stephan et al. (2023) worden drie overkoepelende categorieën beschreven die verschillende rollen bevatten die grootouders kunnen vervullen in het leven van hun kleinkinderen. De drie categorieën zijn instrumenteel, relationeel en begeleidend/ondersteunend. De rollen die Stephan et al. (2023) binnen deze categorieën identificeert, sluiten deels aan bij de bevindingen van MaloneBeach et al. (2018) (zie Tabel 2).

Tabel 2

*Overzicht rollen van grootouders Stephan et al. (2023)*

| Categorie     | Rol    | Toelichting                       |
|---------------|--------|-----------------------------------|
| Instrumenteel | Leraar | Vaardigheden en kennis overdragen |

|                           |                   |                                                                                                |
|---------------------------|-------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                           | Surrogaatouder    | Ondersteunend ouderfiguur,<br>dagelijkse verzorging                                            |
| Relationeel               | Rolmodel          | Voorbeeld zijn op het gebied van<br>gedrag en waarden                                          |
|                           | Ondersteuner      | Emotionele steun en aanmoediging                                                               |
|                           | Bron van liefde   | Onvoorwaardelijke liefde bieden                                                                |
|                           | Bandenbouwer      | Opbouwen en versterken van relaties<br>met hun kleinkinderen (door middel<br>van activiteiten) |
|                           | Wortels           | Familiegeschiedenis, cultuur,<br>tradities en religie meegeven                                 |
| Begeleidend/ondersteunend | Bron van wijsheid | Levenslessen en inzichten gebaseerd<br>op eigen ervaring                                       |
|                           | Mentor            | Begeleiding en advies geven                                                                    |

---

In de eerste plaats kunnen grootouders een rol vervullen die kan worden geclassificeerd onder de instrumentele categorie. Deze rollen richten zich op praktische ondersteuning of acties. Binnen deze categorie vallen de rollen *leraar* en *surrogaatouder*. De rol van *leraar* houdt in dat grootouders hun kleinkinderen vaardigheden en kennis overdragen. Dit varieert van praktische activiteiten zoals koken, schoonmaken en financiën, tot hobby's en levenslessen zoals naaien, tuinieren en etiquette. Als *surrogaatouder* nemen grootouders ouderlijke verantwoordelijkheden over, bijvoorbeeld door de dagelijkse zorg voor hun kleinkinderen op zich te nemen of door als ondersteunende ouderfiguur op te treden naast de ouders.

Vervolgens kan een grootouder een rol binnen de relationele categorie hebben. Deze categorie bestaat volgens dit artikel uit vijf rollen, namelijk rolmodel, ondersteuner, bron van liefde, bandenbouwer en wortels. Deze categorie is gericht op emotionele en sociale ondersteuning. *Rolmodel* houdt in dat grootouders door hun gedrag en waarden een voorbeeld te stellen voor *emerging adults*. Ze laten via hun acties zien hoe anderen behandeld en benaderd kunnen worden, waardoor deze waarden en houdingen deel worden van de identiteit van hun kleinkinderen. Als *ondersteuner* bieden grootouders emotionele steun en aanmoediging, zowel direct aan hun kleinkinderen als indirect door het ondersteunen van de ouders. De rol van grootouders als *bron van liefde* houdt in dat zij hun kleinkinderen onvoorwaardelijke liefde bieden. *Bond builders* zijn actief bezig aan het opbouwen en

versterken van relaties met hun kleinkinderen, door bijvoorbeeld “quality time” te hebben of gezamenlijke activiteiten te ondernemen. Als laatste in deze categorie vervulden grootouders de rol van *wortels*, waarbij zij kleinkinderen verbinden met de familiegeschiedenis, cultuur, tradities en religie.

Als laatste kan een grootouder een rol hebben die valt in de begeleidende/ondersteunende (“guiding”) categorie. Hier draait het om wijsheid en mentorschap. Een grootouder kan een *bron van wijsheid* of *mentor* zijn. Grootouders die de rol als *bron van wijsheid* vervullen, delen levenslessen en inzichten die vaak gebaseerd zijn op eigen ervaringen. De kleinkinderen leerden van hun grootouders vooral over veerkracht en het verkrijgen van nieuwe perspectieven. Grootouders vervulden ook de rol van *mentor*, waarbij ze hun eigen expertise aanwenden om advies en begeleiding te bieden. Ze worden vaak beschouwd als een vertrouwde niet-ouderfiguur, bij wie kleinkinderen zich kunnen opstellen en vertrouwelijke gesprekken kunnen voeren. Hebblethwaite en Norris (2011) benadrukken eveneens de rol van grootouders als mentor en leraar (instrumentele categorie). Grootouders blijken een belangrijke rol te spelen bij het vormgeven van de kernwaarden van hun kleinkinderen door hen te onderwijzen, te begeleiden en familiecultuur door te geven.

Hoe de rol van grootouders wordt ingevuld, lijkt te worden beïnvloed door factoren zoals de leeftijd van zowel de grootouders als de kleinkinderen, het geslacht van beiden, de familielijn (via de moeder of vader) en de woonafstand, maar ook door heersende normen en persoonlijke voorkeuren (Albert & Ferring, 2013).

Deze studies roepen verschillende vragen op met betrekking tot de diverse rollen die grootouders kunnen vervullen. Onderzoek toont aan dat grootouders een breed scala aan rollen kunnen aannemen (MaloneBeach et al., 2018; Stephan et al., 2023). Hoewel deze rollen ook onderzocht zijn vanuit het perspectief van *emerging adults*, is er weinig aandacht voor de vraag of deze rollen in de tijd veranderen en hoe jongvolwassenen deze veranderingen ervaren.

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te verkrijgen in hoe *emerging adults* de veranderingen in de rol van hun grootouders ervaren. Er wordt een vergelijking gemaakt tussen de levensfase van de kindertijd en *emerging adulthood*. De centrale onderzoeksvraag in dit onderzoek is: Hoe ervaren jongvolwassenen de (eventuele) veranderingen in de rol(len) van hun grootouders in de kindertijd vergeleken met de jongvolwassenheid? Aan de hand van interviews naar de ervaringen van jongvolwassenen wordt deze onderzoeksvraag beantwoord.

## Methodologie

### Onderzoeksdesign

Dit onderzoek maakt gebruik van een kwalitatief onderzoeksdesign om dieper inzicht te verkrijgen in de ervaringen van jongvolwassenen met betrekking tot de veranderende rol van hun grootouders tijdens de kindertijd en de *emerging adulthood*. Bij kwalitatief onderzoek wordt vooral informatie verzameld in tekstvorm, zoals antwoorden op open vragen of beschrijvingen van wat de onderzoeker waarneemt (Scheepers & Tobi, 2021). Door middel van semigestructureerde interviews wordt de mogelijkheid geboden om door te vragen op de antwoorden van de deelnemers, waardoor er ruimte ontstaat voor het verkennen van hun persoonlijke meningen en ideeën.

### Steekproef

De doelpopulatie in dit onderzoek zijn jongvolwassenen in de levensfase van *emerging adulthood* (18-29 jaar). De steekproef bestaat uit vijftien *emerging adults* uit de regio Noord-Nederland. De participanten zijn verworven uit de persoonlijke netwerken van de onderzoekers door middel van een selecte gemakssteekproef. Hierbij worden participanten geselecteerd op basis van hun directe toegankelijkheid, zoals bijvoorbeeld studiegenoten, vrienden, kennissen en familieleden (Flick, 2018; Scheepers & Tobi, 2021). Deze methode is efficiënt in termen van tijd en kosten, en maakt het mogelijk om op een eenvoudige manier een groep participanten te betrekken bij het onderzoek (Golzar et al., 2022). De dataverzameling vond plaats in samenwerking met een medestudent.

De inclusiecriteria voor dit onderzoek vereisen dat participanten ten minste één levende grootouder hebben. De onderzoekers streven naar een evenwichtige verdeling tussen grootmoeders en grootvaders. Onder grootouders worden zowel biologische grootouders als stiefgrootouders verstaan. Het is van belang dat deze (stief)grootouders in totaal minimaal tien jaar betrokken zijn geweest bij het leven van hun kleinkind, verspreid over de kindertijd en de *emerging adulthood*. Dit is cruciaal omdat dit onderzoek een vergelijking maakt tussen deze twee levensfasen en de wijze waarop grootouders hierin een rol vervullen. Daarom is het essentieel dat de grootouders in beide levensfasen betrokken zijn geweest en dat de relatie niet langdurig verstoord is geweest. Daarnaast is het een vereiste dat de leeftijd van de participant ligt tussen de 18 en 29 jaar om deel te nemen aan het onderzoek. Het exclusie criterium is dat personen zonder biologische of stiefband, die een rol vervullen vergelijkbaar met die van een grootouder, niet tot de doelgroep behoren. Hoewel deze personen wel een waardevolle rol kunnen hebben in het leven van een kleinkind, voldoen zij niet aan de afbakening van het begrip grootouders binnen dit onderzoek.

Kwalitatief onderzoek is gericht op het verkrijgen van gedetailleerde informatie over de ervaringen van de deelnemers, in plaats van te streven naar representativiteit op basis van het aantal participanten. De steekproefgrootte bij kwalitatief onderzoek is afhankelijk van de verzadiging (Baarda et al., 2013), met als richtlijn dat voor een eindschrijving of officiële onderzoeksopdracht veelal minimaal 12 respondenten nodig zijn (Hennink & Kaiser, 2021; Scholl, 2020). Met 15 participanten kunnen waardevolle inzichten verkregen worden in hun ervaringen.

Tijdens het interview worden de respondenten eerst een aantal algemene vragen gesteld, zoals geslacht, leeftijd en hoeveelheid levende grootouders. Tabel 3 (zie Bijlage 1) geeft een overzicht van de demografische gegevens van de participanten in dit onderzoek. In deze tabel zijn ook de leeftijd van de grootouders opgenomen, evenals de fysieke afstand tussen kleinkind en grootouders en de frequentie van het contact tijdens zowel de kindertijd als jongvolwassenheid. De steekproef bestaat uit tien vrouwen en vijf mannen tussen de 19 en 25 jaar. De leeftijden van de grootouders van de participanten variëren van 70 tot 97 jaar. De meeste grootouders wonen relatief dicht bij hun kleinkinderen, namelijk binnen een afstand van 30 kilometer. Twee respondenten (R13 en R17) geven aan dat hun grootouders verder weg wonen, op meer dan 30 kilometer afstand. Daarnaast melden twee respondenten dat de grootouders van de ene kant van de familie dichtbij wonen, terwijl die van de andere kant verder weg zijn (R2 en R8)

De frequentie van het contact, zowel fysiek als digitaal, wordt ingedeeld in drie categorieën. Onder ‘vaak contact’ valt contact dat wekelijks of vaker plaatsvindt, ‘gemiddeld contact’ betekent contact één tot drie keer per maand, en ‘zelden contact’ is minder dan één keer per maand. De meeste respondenten hadden in hun kindertijd vaak contact met hun grootouders. In de jongvolwassenheid hebben de meeste respondenten gemiddeld contact met hun grootouders.

### **Instrument**

Bij het opstellen van de interviewleidraad (zie Bijlage 2) is een onderscheid gemaakt tussen vragen over de kindertijd, de ontluikende volwassenheid en de vergelijking tussen deze twee levensfasen. De interviewleidraad is in samenwerking met een medestudent opgesteld en bevat voor het andere onderzoek specifieke vragen over verschillen tussen grootvaders en grootmoeders. Beide onderzoeken zijn gericht op het onderzoeken van de ervaringen van *emerging adults* met betrekking tot hun grootouders. Dit onderzoek richt zich specifiek op de rol van grootouders tijdens de kindertijd en de *emerging adulthood*, en hoe jongvolwassenen de veranderingen in deze rol ervaren.

In de interviewleidraad komen meerdere onderwerpen naar voren, zoals de afstand die grootouders van hun kleinkinderen wonen (Dunifon, 2012), de rollen van grootouders (MaloneBeach et al., 2018; Stephan et al., 2023), het verschil tussen grootvader en grootmoeder (Eldén et al., 2023) en het contact tussen grootouders en kleinkinderen (Albert & Ferring, 2013; Dunifon, 2012; Tan et al., 2010) (zie Bijlage 2). De vragen zijn zelf geformuleerd, maar gebaseerd op inzichten en bevindingen uit de bestaande literatuur over deze onderwerpen. Tijdens het ontwikkelproces is de interviewleidraad geëvalueerd en aangepast op basis van ontvangen feedback. De interviewleidraad is opgebouwd uit zowel open als gesloten vragen.

### **Procedure voor dataverzameling**

De interviews zijn individueel afgenomen tussen 31 januari 2025 en 1 april 2025. De afname van de interviews vond plaats bij de respondent thuis. De voorkeur ging uit naar het persoonlijk afnemen van de interviews. Indien dit niet mogelijk was, bestond de optie om het interview via een online platform, zoals Google Meet of Team, te voeren. Alle interviews zijn persoonlijk afgenomen. Tijdens het interview waren de participant en de interviewer aanwezig. De duur van elk interview was ongeveer 45 minuten. Met toestemming van de participanten werd een audio-opname gemaakt met behulp van opnameapparatuur.

Tijdens de werving zijn de participanten geïnformeerd over de inhoud en het doel van het onderzoek. Dit wordt eveneens toegelicht in de informatiebrief die aan de participanten werd verstrekt. In deze brief wordt tevens uitgelegd dat de verzamelde data digitaal wordt opgeslagen op de beveiligde server van de Rijksuniversiteit Groningen. Ook wordt benadrukt dat de antwoorden gepseudonimiseerd worden en enkel bestemd zijn voor de doeleinden van dit onderzoek. Voorafgaand aan het interview is deze informatie opnieuw met de participanten doorgenomen. De participanten ontvingen de interviewvragen voor het interview. Daarnaast kregen zij de mogelijkheid om vragen te stellen over het interview en het onderzoek. Vervolgens werden de participanten verzocht het informed consent (zie Bijlage 3) te ondertekenen om hun toestemming voor deelname te bevestigen. Daarbij werd aangegeven dat de participanten op elk moment de mogelijkheid hadden te pauzeren of het interview te beëindigen.

Voorafgaand aan de dataverzameling zijn het onderzoeksplan en de interviewleidraad ingediend bij de ethische commissie van de afdeling Pedagogische Wetenschappen en Onderwijswetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen, waar deze zijn goedgekeurd.

### **Analyseplan**

De interviews zijn handmatig getranscribeerd, wat inhoudt dat de gesproken tekst

omgezet is in geschreven tekst zonder gebruik te maken van een transcriptie programma. Voor het coderen van de transcripten is de software ATLAS.ti Web (versie 8.7.0) gebruikt. De getranscribeerde interviews zijn geanalyseerd aan de hand van een kwalitatieve inhoudsanalyse. Dit is een systematische methode om betekenisvolle patronen en concepten af te leiden uit tekstuele data, met als doel diepgaander inzicht te verkrijgen in het onderzochte onderwerp (Elo et al., 2014; Hsieh & Shannon, 2005). Binnen deze analyse stonden drie hoofdcodes centraal: kindertijd, *emerging adulthood* en de vergelijking tussen deze twee levensfases.

De eerste stap in de data-analyse bestond uit het zorgvuldig doorlezen van de transcripten. Vervolgens werd het coderingsproces in meerdere fasen uitgevoerd, waarbij de codes steeds verder werden aangepast en aangescherpt naarmate nieuwe inzichten opdoken. De data zijn in eerste instantie deductief gecodeerd: hierbij werd gewerkt met vooraf opgestelde codes, gebaseerd op literatuur over de rollen van grootouders (MaloneBeach et al., 2018; Stephan et al., 2023) en contact met de grootouders (Albert & Ferring, 2013; Tan et al., 2010). Er is gecodeerd op basis van de categorieën rol(len) en contact en hieruit zijn (sub)codes opgesteld zoals (ver)zorgend, surrogaatouder en voorziener.

Daarnaast is aanvullend gebruik gemaakt van inductieve codering om de analyse aan te vullen. Hierbij zijn de antwoorden van de respondenten onderzocht om te achterhalen of er nieuwe codes naar voren kwamen. Uit deze analyse kwamen aanvullende rollen naar voren die niet voorkomen in de onderzoeken van MaloneBeach et al. (2018) en Stephan et al. (2023). Voor de kindertijd en de *emerging adulthood* werden de volgende codes toegevoegd in de categorie rol(len): normen- en waardenoverdrager, luisterend oor/gesprekspartner, ondernemen en verwenner. Daarnaast zijn bij de hoofdcodes vergelijking tussen de twee levensfases, categorieën en (sub)codes afgeleid uit de ervaringen van de respondenten. Dit leidde tot de formulering van de categorieën ervaring rolverandering en aanpassing levensfase. Voorbeelden van bijbehorende codes zijn onder meer geleidelijke verandering en gelijkwaardiger contact. Ook de codes bij de categorie rol(len) in de vergelijking tussen kindertijd en *emerging adulthood* zijn inductief afgeleid op basis van de gerapporteerde ervaringen van de deelnemers.

Na het coderen is er een codeschema (zie Bijlage 4) opgesteld die een schematisch overzicht biedt van de geïdentificeerde hoofdcodes, categorieën en de bijbehorende (sub)codes. Dit codeschema is individueel tot stand gekomen. Er heeft een codeersessie met een medestudent plaatsgevonden, waarin één interview gezamenlijk is geanalyseerd. Dit had

als doel om overeenstemming te bereiken over de interpretatie en toekenning van de codes, met het oog op de betrouwbaarheid en consistentie in de analyse.

### **Resultaten**

Tijdens de interviews deelden de respondenten hun ervaringen met betrekking tot de rol(len) die hun grootouders in verschillende levensfasen hebben vervuld. Aan de hand van de twee levensfasen, kindertijd en *emerging adulthood*, zullen de resultaten worden beschreven. Vervolgens wordt een vergelijking gemaakt tussen deze twee fasen. Bij deze vergelijking staat centraal in hoeverre de rol(len) van de grootouders in de loop van de tijd zijn veranderd en hoe deze veranderingen door de respondenten worden ervaren.

#### **Kindertijd**

Tijdens de interviews is aan de respondenten gevraagd welke rol(len) hun grootouders vervulden tijdens hun kindertijd. Daarnaast beschreven zij de frequentie en aard van het contact met hun grootouders, bijvoorbeeld wanneer de grootouders langskwamen en welke activiteiten zij samen ondernamen.

#### **Rollen**

Alle grootouders hebben een (ver)zorgende rol gehad tijdens de kindertijd van de respondenten. Onder deze rol valt, met regelmaat voor de kleinkinderen zorgen en oppassen. Respondent 8 legt uit dat “beppe<sup>1</sup> die kwam (...) elke dinsdag oppassen” (R8). Grootouders namen ook regelmatig een niet-structurele verzorgende rol op zich, bijvoorbeeld wanneer kleinkinderen bij hen logeerden of wanneer zij sporadisch voor hen zorgden, “bij beppe (...) gingen we wel eens logeren” (R4).

Alle grootouders hebben met hun kleinkinderen tijdens de kindertijd aan activiteiten gedaan. Grootouders hebben hierbij de rol van ondernemer. Grootouders ondernemen verschillende activiteiten zoals creatieve activiteiten, de grootouders helpen, spelletjes doen of (standaard) uitjes. Zo geeft respondent 13 het volgende voorbeeld,

“Ja ik weet nog als we dan bij mijn opa en oma waren gingen we vaak wandelen in het bos, daar hebben ze een bos en dan gingen we naar de plas toe. (...). En ja toen ik iets ouder werd, ik denk inderdaad rond de 12 of zo, dan ging ik wel vaak met mijn opa puzzelen.” (R13)

---

<sup>1</sup> Fries voor oma

Tijdens de interviews werd de respondenten gevraagd wat hun grootouders hen mee wilden geven tijdens de kindertijd. Alle respondenten gaven aan dat hun grootouders iets mee wilde geven. Deze grootouders zijn normen- en waardenoverdragers. Er kwamen uiteenlopende antwoorden naar voren, zoals medemenselijkheid/zorgzaamheid, religie/levensbeeld, voor jezelf zorgen en respectvol zijn. Zo benoemt respondent 6 dat ze heeft meegekregen “dat je altijd voor iemand anders klaar moet staan” (R6) en respondent 14 “een stukje respect hebben voor andere mensen en vragen hoe het met hun gaat.” (R14).

De rol van leraar werd daarna het meest benoemd, door in totaal negen respondenten. Grootouders die deze rol vervulden, wilden hun kleinkinderen graag specifieke vaardigheden aan leren of kennis overdragen over bepaalde onderwerpen. Voorbeelden hiervan zijn leren fietsen (R4, R17), schaken (R5) of het bijbrengen van creatieve vaardigheden zoals breien (R16) en kantklossen (R3). Respondent 17 omschrijft de rol als leraar als volgt,

“Ze zijn heel erg van de natuur. (...) Daar ben ik dus wel echt blij, omdat ik een beetje die basis natuurlijke kennis van hen heb gekregen” (R17)

Uit de analyse van de antwoorden kwamen ook andere rollen regelmatig naar voren. Zo werd de rol van supporter/ondersteuner genoemd, waarbij grootouders emotionele steun of actief betrokken waren bij hun kleinkinderen. De grootouders van respondenten 13 en 14 hebben deze rol als volgt vervuld, “dus de emotionele steun, omdat ik het als persoon wel heel fijn vind dat zij gewoon betrokken zijn geweest” (R13) en “mijn opa kwam altijd kijken bij voetbal.” (R14)

De rol van verwenner werd eveneens benoemd. Deze rol wordt gekenmerkt door het aanbieden van extraatjes, wat thuis minder vanzelfsprekend is, zoals de volgende respondenten verwoorden, “je mag daar echt alles”(R18) en “dan kreeg je altijd wat extra's of zo, wat we dan thuis niet hadden.” (R16). Vijf respondenten noemden het ontvangen van zoetigheden als voorbeeld van de verwennende rol van hun grootouders, drie respondenten gaven aan dat zij af en toe cadeautjes kregen.

De rollen van wortels (roots) en vriend/bron van liefde werden elk door zes respondenten benoemd. Grootouders speelden een rol in het overdragen van familiegeschiedenis, ervaringen en verhalen en het bieden van een hechte, liefdevolle band. Twee respondenten geven bij de rol van wortels verhalen over de oorlog als voorbeeld, “hij [wilde] heel veel over de oorlog (...) uitleggen, (...) omdat hij dat best wel bewust heeft meegemaakt.” (R18).

Tot slot werden door enkele respondenten ook minder vaak voorkomende rollen benoemd waaronder die van adviseur, gezagsdrager, rolmodel, surrogaatouder en voorziener. Respondent 6 en respondent 3 gaven bijvoorbeeld aan dat hun grootouders een significante rol speelden in hun opvoeding. In het geval van respondent zes namen de grootouders een groot deel van de zorg op zich na de scheiding van de ouders, terwijl respondent 3 gedurende een jaar bij de grootouder heeft gewoond. In beide gevallen vervulden de grootouders tijdelijk een ouderlijke functie, wat wijst op hun rol als surrogaatouder.

### **Contact**

Veertien respondenten hadden in hun kindertijd vaak contact met hun grootouders. In de meeste gevallen was er sprake van wekelijks contact, waarbij enkele respondenten (R4, R6, R11) zelfs spraken van dagelijks contact. Dit regelmatige contact vond vaak plaats in het kader van oppasmomenten en was doorgaans structureel van aard. Zo beschrijft respondent 3,

“Ja, met mijn beppe hadden we inderdaad wel echt vaste dagen. Mijn moeder die had dan nachtdienst en dan haalde mijn beppe mij dus op van de peuterspeelzaal of van school en dan gingen we samen eten bij mijn beppe en dan ging ik weer naar huis toe. En dat was dan ik denk één keer in de week of zo.” (R3)

Tegelijkertijd gaven enkele respondenten (R3, R5 en R13) aan dat zij zelden contact hadden met (een deel van hun) grootouders aan één kant van de familie. Dit beperkte contact werd door alle drie toegeschreven aan de geografische afstand tussen hun woonplaats en die van de grootouders, zoals respondent 13 verwoordt “Ik denk ook meer door de afstand hoor dat je niet zo (...) [snel] naar elkaar toe ging.” (R13). Tot slot gaven tien respondenten aan dat het contact met hun grootouders ook voornamelijk plaatsvond tijdens gelegenheden, zoals verjaardagen, jubileums en feestdagen.

### **Emerging adulthood**

Tijdens de interviews is aan de respondenten gevraagd welke rol(len) hun grootouders vervullen in hun huidige levensfase als jongvolwassene. Daarnaast is, net als bij de kindertijd, aandacht besteed aan de frequentie en aard van het contact tussen grootouders en kleinkind in deze fase.

### **Rollen**

Veertien respondenten geven tijdens het interview aan dat hun grootouders normen en waarden willen meegeven in de jongvolwassenheid van de respondent, als normen- en

waardenoverdrager. Zo geven zes grootouders voornamelijk mee dat hun kleinkinderen van het leven moeten genieten,

“Geniet vooral van je leven. Dat is heel belangrijk. Ik kan wel, ja werken is natuurlijk ook belangrijk maar het is ook belangrijk om vooral te genieten. Dat willen ze vooral meegeven.” (R10)

Daarnaast worden onderwerpen zoals medemenselijkheid/zorgzaamheid, religie/levensbeeld en spaarzaamheid het vaakst genoemd.

Uit elf interviews komt naar voren dat grootouders tegenwoordig een luisterende/gesprekspartner rol vervullen. Ze zijn gesprekspartners geworden bij wie kleinkinderen hun verhaal kwijt kunnen, of het nu gaat om alledaagse belevenissen of diepgaande onderwerpen. Hierover vertelt respondent 5 “met mijn opa van mijn vaderskant [kan ik] altijd wel gewoon goeie gesprekken hebben over actualiteit en politiek” (R5). Ook voor alledaagse gesprekken is er ruimte, zoals respondent 4 beschrijft,

“Hoe het op de cross gaat (...). Allemaal verhalen over wat er allemaal is gebeurd, de weken daarvoor, alle feestjes enzo. Wat zij meegemaakt heeft, nou dat is altijd wel leuk” (R4)

Tijdens de interviews gaven tien respondenten aan dat zij hun grootouders zagen als vriend/bron van liefde. Deze rol werd voornamelijk pas toegewezen aan grootouders nadat de respondenten het lijstje met rollen kregen voor de eindvraag van het interview (acht respondenten). Drie respondenten benoemen expliciet de benaming bron van liefde, hierbij geeft respondent 2 de volgende uitleg, “Ik vind het term vriend gewoon een beetje raar. Ik zie mijn opa niet als mijn vriend, zeg maar.” (R2). Daarnaast geven de respondenten aan dat deze rol wel gepaard gaat met respect en hiërarchie, “wel een beetje hiërarchisch op zich (...) gewoon respect voor ouderen” (R15)

Tien respondenten vertellen dat ze gezamenlijke activiteiten doen met hun grootouders, waarin grootouders de rol van ondernemer hebben. Respondenten noemen verschillende activiteiten zoals shoppen (R6), leren naaien (R3), gezamenlijk eten of (koffie)drinken (R10, R16, R17) of kijken bij de sport (R2, R5).

Uit de verzamelde antwoorden van negen respondenten komt naar voren dat grootouders ook in de jongvolwassenheid een ondersteunende rol vervullen. Deze

ondersteuning uit zich op verschillende manieren. Zo gaven vier respondenten aan dat hun grootouders aanwezig waren bij sportevenementen, en werd ook betrokkenheid bij belangrijke mijlpalen genoemd, zoals het behalen van een diploma. Daarnaast benoemden drie respondenten vormen van emotionele steun, waaronder geruststelling, het tonen van trots en het actief meeleven van het welzijn van de respondenten.

Volgens acht respondenten hebben hun grootouders een adviserende rol. Respondenten voelen de ruimte om met hun grootouders dingen te delen en problemen of andere obstakels, dingen waar je mee zit voor te leggen bij hun grootouders.

“Gewoon wel wat meer diepgaandere gesprekken dan vroeger, en ja meer advies als hun dan denken van vroeger moest ik echt naar hun zelf toe komen van oh hoe kan ik dit beter doen? Maar nu komen zij ook wel naar mij van oh misschien kan je dit even anders doen of kan je dit even verbeteren omdat het iets minder netjes is ofzo.” (R6)

Ook op het gebied van opleiding geven grootouders advies.

Daarnaast benoemen respondenten ook andere rollen die hun grootouders vervullen, zoals (ver)zorger (n=6), rolmodel (n=6), leraar (n=5), overdrager van familiegeschiedenis of wortels (n=4) en in enkele gevallen voorziener (n=1).

### **Contact**

Jongvolwassenen zien hun grootouders steeds vaker alleen op verjaardagen, feestdagen, jubileums en andere familieverplichtingen, “Nou mijn opa en oma zie ik eigenlijk niet heel vaak meer, alleen op verjaardagen en met kerst en zo.” (R3). Dit geven 13 respondenten aan. Het contact op deze gelegenheden gaat dan meer over het dagelijks leven “Hoe gaat het met jullie? Ja, goed, studie, dit, dat. En dan ben ik zo, ja, hoe gaat het met jullie?” (R5) en wordt ook beschreven als “formeler” (R17) en “oppervlakkiger” (R8).

Zes respondenten gaven aan dat zij hun grootouders vaak zagen, bijvoorbeeld dagelijks “kom er alsnog elke dag even langs, even om het hoekje kijken.” (R6) of wekelijks “we komen eigenlijk elke week wel wat samen” (R14). Drie respondenten spraken van een gemiddeld contact, meestal enkele keren per maand “ik denk één keer in de maand” (R4). Twee respondenten zagen hun grootouders zelden, minder dan eens per maand, “vier keer per jaar” (R5) of “eens in de twee maanden” (R7).

### **Vergelijking**

Respondenten beantwoordden vragen waarin de rol van hun grootouders in de kindertijd werd vergeleken met die in de jongvolwassenheid. Daarbij werd onderzocht of en

op welke wijze de rol van grootouders is veranderd, en hoe deze veranderingen door respondenten worden ervaren. Tevens is gekeken of de frequentie van het contact met grootouders is toegenomen, afgenomen of gelijk gebleven is. Tot slot werd tijdens de interviews besproken in hoeverre grootouders zich hebben aangepast aan de levensfase waarin jongvolwassenen zich momenteel bevinden.

### ***Rollen***

De respondenten gaven in de interviews aan of er eventuele veranderingen in de rol van hun grootouders zijn plaatsgevonden sinds hun kindertijd. Negen respondenten benoemen expliciet dat de rol of één van de rollen die hun grootouders vervulden, verschilt van de rol die zij nu in hun jongvolwassenheid innemen. Waar grootouders in de kindertijd vaak een (ver)zorgende rol hadden, is deze in veel gevallen verschoven naar een adviserende, vriendschappelijke of gelijkwaardige positie. Respondent vier verwoordt deze ontwikkeling als volgt,

“Nou ja vroeger moest ze ons ook nog weleens wat leren, fietsen, je snapt wel wat ik bedoel. Overall hadden we hulp bij nodig, met praten en netjes eten, en tegenwoordig hoeft dat niet meer, we moeten het nu gewoon gezellig hebben en beetje de verhalen wat delen en lol hebben, zolang het nog kan is dat mooi.” (R4)

Uit de analyse van de interviews blijkt dat bepaalde aspecten van de rol die grootouders vervullen, door de jaren heen constant zijn gebleven. Acht respondenten geven aan dat specifieke elementen van de grootouderrol sinds hun kindertijd onveranderd zijn gebleven. Zo wordt bijvoorbeeld genoemd dat de betrokkenheid en interesse van grootouders doorgaans hetzelfde blijft, ongeacht de levensfase van het kleinkind. Respondent 3 illustreert de onveranderde rol met een voorbeeld van haar oma, die zowel in haar kindertijd als in haar jongvolwassenheid een lerende rol vervulde door haar creatieve vaardigheden zoals naaien bij te brengen. Ook de rol van supporter/ondersteuner blijkt in het geval van respondent 2 stabiel te zijn gebleven, “Ik tennis al heel lang en dan gaan ze kijken bij een tenniswedstrijd. Nu nog steeds” (R2)

Daarnaast gaven verschillende respondenten aan dat bepaalde rollen zijn afgenomen (n=5) of zelfs geheel zijn weggefallen (n=6). Ook hierbij ging het met name om de (ver)zorgende en opvoedende rol die grootouder tijdens de kindertijd vervulden. Zo beschrijft respondent zestien dat zij haar grootouders vroeger dagelijks zag, ze haalden haar op van school, aten samen, en brachten haar vervolgens weer terug. In de huidige levensfase is dat

contact beperkt tot meer incidentele momenten zoals samen koffie drinken, verjaardagen en feestdagen. De grootouders zijn daarmee minder aanwezig dan in de kindertijd, en is hun rol naar de achtergrond verschoven

In enkele gevallen is sprake van een omkering van rollen tussen grootouders en kleinkinderen. Waar grootouders in de kindertijd van de respondenten zorg en ondersteuning boden, nemen de kleinkinderen (en familie) deze rol nu deels op zich. Vijf respondenten gaven aan dat zij hun grootouders momenteel op verschillende manieren ondersteunen. Dit betreft onder meer hulp bij technologische zaken, het bieden van praktische ondersteuning bij alledaagse taken en het letten op het welzijn van de grootouders wanneer zij bepaalde handelingen niet langer zelfstandig kunnen verrichten.

Uit de antwoorden blijkt dat er bij drie respondenten sprake is van een wederkerige rol. Dit betekent dat grootouder en kleinkind, anders dan in de kindertijd, in de jongvolwassenheid een rol voor elkaar vervullen. In tegenstelling tot de omgedraaide rolverdeling, waarbij het kleinkind vooral zorg en ondersteuning biedt, is hier sprake van een rol waarin beide partijen iets voor elkaar betekenen. Zo vertelt respondent 5 dat zijn opa hem een ander perspectief op het leven geeft, terwijl hij op zijn beurt zijn opa zijn eigen kijk op bepaalde situaties meegeeft. Ook worden wederzijds advies geven en het bieden van zorg aan elkaar genoemd als voorbeelden van deze wederkerigheid.

### ***Ervaring rolverandering***

In de interviews zijn de respondenten gevraagd hoe zij de verandering van rollen hebben ervaren. Hierbij gaat het ook over bepaalde aspecten die van een rol zijn veranderd. Over het algemeen geven de respondenten (n=11) aan dat dit een geleidelijke verandering was, “dat sluipt er langzaam wat in door de jaren [heen], daar merk je niet zoveel van” (R4). Vooral het verzorgende aspect van de grootouderrol verandert geleidelijk, “je wordt ouder, dus je hebt minder behoefte aan dat verzorgende” (R5). De rolverandering van grootouders wordt door vier respondenten omschreven als een natuurlijk ontwikkeling of “organisch proces” (R3), passend bij de levensloop en het ouder worden van de respondent. Deze verandering vindt grotendeels onbewust plaats en wordt als geleidelijk en vanzelfsprekend ervaren, passend bij de huidige levensfase waarin de respondenten zich bevinden. Voor drie respondenten was er sprake van een duidelijk omslagpunt in de rol van hun grootouders, waarbij de verandering abrupt en bewust werd ervaren. Deze rolverandering deed zich voor als gevolg van specifieke omstandigheden, zoals gezondheidsproblemen bij de grootouder, “het was (...) bij mij echt een heel omkerend, een heel opmerkelijk punt waar het omkeerde, omdat mijn oma natuurlijk ziek werd” (R11). Eén respondent geeft aan dat zij vermoedt dat

haar grootouders de verandering in de rol en relatie bewuster en mogelijk als ingrijpender hebben ervaren dan zichzelf,

“Ik heb er niet zo heel veel last van omdat ik zelf ook wel een druk leven heb, maar ik denk dat zij daar meer last van hebben dan ik zeg maar, omdat zij (...) hebben verder ook niet zoveel, alleen familie en kinderen en kleinkinderen, dus ik denk dat zij daar meer last van ervaren dan wij zeg maar.” (R16)

### **Contact**

Over het algemeen is het contact tussen kleinkinderen en hun grootouders afgenomen naarmate de kleinkinderen ouder werden (n=13). Deze afname wordt vaak toegeschreven aan een drukker leven en veranderende prioriteiten, “Vroeger kwam ik echt constant elke week. En nu sla ik het zoals deze week (...) over.” (R11). Eén respondent geeft aan dat het contact is toegenomen in de *emerging adulthood*, “Ik denk dat het nu wel meer is. Omdat ik dus in de zorg zit en [ze] dan toch vaak vragen [hebben] van, hoe zit dat? Ja dus ik kom daar nu wel meer over de vloer dan vroeger.” (R14). In dit geval heeft de respondent zelf een rol voor haar grootouders gekregen, wat heeft bijgedragen aan intensiever contact.

### **Aanpassing levensfase**

Tijdens het interview werd aan de respondenten gevraagd op welke manier hun grootouders zich hebben aangepast aan de levensfase waarin de respondenten zich nu bevinden, waaronder het tonen van begrip voor veranderende prioriteiten. De meest genoemde verandering betrof een meer gelijkwaardig en volwassen contact tussen grootouder en kleinkind. Grootouders benaderen de respondenten nu als volwassen personen, wat maakt dat zij zich serieus genomen voelen. Respondenten geven aan dat zij serieuze onderwerpen met hun grootouders kunnen bespreken, en dat grootouders op hun beurt ook persoonlijke zaken met hen delen, zoals gezondheidsproblemen. Een respondent vertelt hier het volgende over,

“Dan merk je wel dat hij gewoon steeds volwassener met me omgaat en dat hij gewoon ook weet dat we alles wel kunnen bespreken en dat hij serieuze dingen ook gewoon met me kan bespreken, wat natuurlijk vroeger niet per se nou ja was. Dus dat is op zich ook wel mooi dat dat heel mooi meegroeit wel, ja dat vind ik wel leuk.” (R8)

Hieronder vallen ook de veranderde gesprekken en thema's die kleinkinderen met hun grootouders bespreken in vergelijking met hun kindertijd. De inhoud van deze gesprekken

ontwikkelt zich mee met de leeftijd en levensfase van het kleinkind. Waar in de kindertijd vragen centraal stonden als “Hoe [gaat] het met [de] vriendjes en vriendinnetjes (...) op de basisschool” (R8), “Wat wil je tekenen?” (R16) en “Gaan we naar de dierentuin of gaan we naar het strand?” (R17), verschuiven de gesprekken in de jongvolwassenheid naar onderwerpen als financiën (R8), onderwijs en relaties (R16, R17)

Grootouders passen zich ook aan de levensfase van kleinkinderen doordat het contact geleidelijk afneemt naarmate de kleinkinderen ouder worden. Zeven respondenten benoemen dat zij door hun drukke levens en toegenomen verantwoordelijkheden minder vaak bij hun grootouders op bezoek gaan, want “je hebt toch veel meer je eigen leven” (R3). Ook respondent 16 benoemt de invloed van een drukke levensinvulling “ik [heb] nu ook gewoon een druk leven (...) dan dat ik alleen naar de basisschool ga of alleen naar de middelbare school”.

Vier respondenten spreken van een transformatie in het contact met hun grootouders. Naarmate de kleinkinderen ouder worden, passen grootouders zich aan door nieuwe vormen van contact te omarmen, zoals (video)bellens en appen, om zo verbonden te blijven. Respondent 18 beschrijft hoe haar grootouders op een andere manier contact onderhouden, “Eens in de zoveel tijd gaan ze wandelen, komen ze langs. (...) ik denk dat het voor hun een manier is om ons te zien. Dus dat is dan ook een aanpassing voor hun” (R18). Deze vormen van contact illustreren hoe grootouders zich actief inspannen om betrokken te blijven, ondanks de veranderingen die de levensfase van hun kleinkinderen met zich meebrengt.

### **Discussie**

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in hoe jongvolwassenen de (eventuele) veranderingen in de rol(len) van hun grootouders hebben ervaren. De centrale onderzoeksvraag luidt: Hoe ervaren jongvolwassenen de (eventuele) veranderingen in de rol(len) van hun grootouders in de kindertijd vergeleken met de jongvolwassenheid? In het onderzoek is specifiek gekeken naar welke rol(len) grootouders vervulden tijdens de kindertijd en welke rol(len) zij momenteel vervullen in de *emerging adulthood*. Daarnaast is onderzocht hoe deze rollen in de loop der tijd zijn veranderd en hoe jongvolwassenen deze veranderingen hebben beleefd.

#### **Kindertijd en emerging adulthood**

Tijdens de kindertijd vervulden grootouders vaak een verzorgende rol, bijvoorbeeld als oppas of als ondersteuning in de opvoeding (Furstenberg, 2019; MaloneBeach et al., 2018; Stephan et al., 2023). Deze zorgfunctie wordt bevestigd in de literatuur, mede door veranderingen in gezinsstructuren en de toegenomen arbeidsparticipatie van ouders

(Buchanan & Rotkirch, 2018; Huo et al., 2016; Luo et al., 2012). Opvallend is dat grootouders daarnaast een actieve rol hebben in het ondernemen van activiteiten tijdens de kindertijd. Waar eerder onderzoek (Stephan et al., 2023) activiteiten voornamelijk beschouwd als middel om de band te versterken, laten de resultaten zien dat het actief ondernemen van activiteiten als zelfstandige rol naar voren komt. De bevindingen suggereren dat het ondernemen van activiteiten meer is dan een middel om de band te versterken, maar ook als een volwaardige rol binnen het grootouderschap kan worden gezien.

Ook de rol van grootouders als normen- en waardenoverdrager komt sterker en explicieter naar voren dan in eerdere literatuur. Waar Hebblethwaite en Norris (2011) deze rol impliciet benoemen en onderzoeken zoals dat van MaloneBeach et al. (2018) en Stephan et al. (2023) deze nauwelijks expliciet vermelden binnen bestaande grootouderrollen, tonen de resultaten van dit onderzoek aan dat grootouders hun kleinkinderen normen en waarden willen meegeven. Uit de antwoorden van respondenten blijkt deze zowel in de kindertijd als de *emerging adulthood* sterk aanwezig te zijn.

Volgens Arnett (2014) wordt de jongvolwassenheid gekenmerkt door een toegenomen zelfgerichtheid en veranderende verantwoordelijkheden. Jongvolwassenen staan voor belangrijke levenskeuzes op het gebied van studie, werk en relaties. Deze levensfase komt duidelijk tot uiting in de antwoorden van de respondenten. In de *emerging adulthood* wordt de rol van gesprekspartner of luisterend oor veelvuldig genoemd. Deze rol wordt niet expliciet genoemd in de kindertijd. Grootouders gingen in gesprek met hun kleinkinderen over alledaagse onderwerpen, maar ook andere kwesties, zoals relaties en politiek. Daarnaast ondersteunen onderzoeken van Anderson (2017) en Huo et al. (2016) het belang van deze luisterende rol, die een positieve invloed kan hebben op de ontwikkeling van jongvolwassenen tijdens de *emerging adulthood*.

Hoewel de rol van verzorger in de jongvolwassenheid grotendeels is afgenomen of is verdwenen, blijven sommige grootouders wel betrokken als ondersteuner, vergelijkbaar met de rol die zij ook tijdens de kindertijd vervulden (MaloneBeach et al., 2018; Stephan et al., 2023; Wetzel & Hank, 2020). De afname en verdwijning van de verzorgende rol kan een gevolg zijn van de autonomie en zelfstandigheid die jongvolwassenen ontwikkelen, zoals Arnett (2014) beschrijft. Het opgroeien en het krijgen van volwassen verantwoordelijkheden maakt dat kleinkinderen minder afhankelijk worden van praktische steun. In de kindertijd bestond een duidelijke rolverdeling tussen zorgdrager en zorgontvanger. In de jongvolwassenheid ontstaat echter vaker een gevoel van gelijkwaardigheid en zelfs wederkerigheid, waarbij jongvolwassenen ook ondersteuning bieden aan hun grootouders. Dit

sluit aan bij het onderzoek van Bangerter en Waldron (2014), die benadrukken dat blijvende investering van beide kanten essentieel is voor het onderhouden van de band, ook als de aard van de interactie verandert.

Tijdens de *emerging adulthood* doet zich in sommige gevallen een rolomkering voor, waarbij jongvolwassenen hun grootouders ondersteunen in plaats van andersom. Dit illustreert dat grootouder-kleinkindrelaties niet statisch zijn, maar meebewegen met de omstandigheden en de behoeften van beide generaties (Folwell & Grant, 2006). Minder vaak genoemde rollen zoals rolmodel en voorziener wijzen op de veelzijdigheid van de grootouderrol en de verschillende manieren waarop kleinkinderen dit ervaren (MaloneBeach et al., 2018; Stephan et al., 2023).

### **Contact**

Naast de inhoud van de rollen veranderde ook de frequentie en intensiteit van het contact. De resultaten laten een afname van het contact zien (Wetzel & Hank, 2020). Waar grootouders in de kindertijd wekelijks en soms zelfs dagelijks contact hadden met hun kleinkinderen is dit in de jongvolwassenheid veranderd naar voornamelijk gelegenhedencontact. Deze specifieke vorm van contact wordt nauwelijks besproken in de bovenstaande literatuur, maar lijkt samen te hangen met de veranderende verantwoordelijkheden en levensomstandigheden van jongvolwassenen (Folwell & Grant, 2006; Wetzel & Hank, 2020). Onderzoek van Folwell en Grant (2006) toont aan dat de frequentie van contact van invloed is op de kwaliteit van de band tussen grootouders en kleinkinderen. De resultaten suggereren dat de afname in contact mogelijk bijdraagt aan een veranderde invulling van de grootouderrol in de *emerging adulthood*. Deze rol wordt doorgaans iets afstandelijker en past meer bij de levensfase van jongvolwassenen, waarin grootouders eerder dienen als gesprekspartner of als iemand die normen en waarden wil overdragen. Een vergelijkbaar patroon is zichtbaar bij grootouders die op grote fysieke afstand wonen. In de kindertijd beperkte afstand de mogelijkheid tot het vervullen van rollen die fysieke nabijheid vereisen, zoals oppassen en activiteiten ondernemen (Dunifon, 2012; Folwell & Grant, 2006). Onderzoek van Dunifon (2012) laat bovendien zien dat fysieke afstand kan leiden tot een afname in de kwaliteit van de band. De resultaten van dit onderzoek vullen deze bevinding aan door te laten zien dat beperkt contact vanwege fysieke afstand in zowel de kindertijd en de *emerging adulthood* bij sommige respondenten resulteerde in grotendeels afstandelijke grootouderrol in beide levensfasen.

## **Ervaringen van rolveranderingen**

De resultaten laten zien dat de rol(len) die grootouders vervullen in het leven van hun kleinkinderen doorgaans verandert tussen de kindertijd en de jongvolwassenheid (Folwell & Grant, 2006; Scharf, 2014; Wetzels & Hank, 2020). Waar grootouders in de kindertijd voornamelijk de rol van verzorger, ondernemer van activiteiten en leraar hebben, hebben grootouders in de jongvolwassenheid vaker de rol van gesprekspartner, vriend en adviseur. Deze transformatie van rollen wordt door elf respondenten als geleidelijk, natuurlijk, vanzelfsprekend en passend bij de levensfase ervaren. De respondenten merkten op dat bepaalde gewoontes, bijvoorbeeld logeren of oppassen langzamerhand stopten, zonder dat daar een expliciet moment aan voorafging. Dit wijst op een vloeiende verandering waarbij de rol van grootouders zich geleidelijk aanpast aan de context en de levensfase van de jongvolwassenen. De rollen die grootouders vervullen veranderen mee met de toegenomen autonomie van kleinkinderen, een kenmerkend aspect van de levensfase van de *emerging adulthood* zoals beschreven door Arnett (2000; 2014). In deze levensfase is er sprake van meer zelfstandigheid, zelfgerichtheid en identiteitsverkenning, wat vraagt om een andere vorm van steun en betrokkenheid van grootouders dan in de kindertijd. In deze fase sluiten met name de rollen van gesprekspartner, vriend en adviseur goed aan. Grootouders erkennen hierbij de autonomie van hun kleinkinderen, maar blijven beschikbaar en betrokken wanneer er behoefte is aan steun, advies of een luisterend oor. Het feit dat grootouders zich in veel gevallen aanpassen aan deze veranderende behoeftes, laat een flexibiliteit zien vanuit de grootouders.

Tegelijkertijd werd in enkele gevallen een meer abrupt keerpunt benoemd, vaak veroorzaakt door externe factoren zoals gezondheidsproblemen bij de grootouders. In deze situaties was de verandering in rol(len) niet geleidelijk, maar ervaren kleinkinderen dit duidelijk en abrupt. In sommige gevallen leidde dit zelfs tot een omkering van de rollen, waarbij jongvolwassenen deels een zorgende rol kregen voor hun grootouders. Waar Arnett (2014) de *emerging adulthood* beschrijft als een overgangsfase, laten deze bevindingen zien dat deze overgang mogelijk ook beïnvloed wordt door veranderende rolverdelingen.

## **Methodologische beperkingen**

Dit onderzoek kent enkele beperkingen. Allereerst is er sprake van een selecte gemakssteekproef, wat betekent dat de resultaten wellicht niet te generaliseren zijn voor de totale doelpopulatie. De respondenten kwamen uit het netwerk van de onderzoekers, wat mogelijk heeft geleid tot een zekere mate van homogeniteit. De beperkte steekproefgrootte van vijftien respondenten kan ertoe hebben geleid dat bepaalde ervaringen buiten

beschouwing zijn gebleven. Dit onderzoek beoogt echter geen generaliseerbare conclusies te trekken, maar richt zich op het verkrijgen van diepgaand inzicht in de ervaringen van jongvolwassenen en de mogelijke veranderingen in de rol(len) van hun grootouders.

Een tweede beperking betreft de betrouwbaarheid en nauwkeurigheid van de herinneringen aan de kindertijd van de respondenten. Aangezien de interviews zijn afgenomen bij jongvolwassenen, is de beschrijving van de rollen van grootouders in de kindertijd gebaseerd op herinneringen en verhalen. Het risico bestaat dat deze herinneringen veranderd zijn door de huidige relatie met de grootouders of dat bepaalde details zijn vergeten. Uit de interviews bleek tevens dat sommige respondenten het lastig vonden om zich deze periode concreet te herinneren. Enkele respondenten hebben voorafgaand aan het interview hun ouders om hulp gevraagd.

Als laatste zijn de interviews gecodeerd. Het coderen van kwalitatieve data is een subjectief proces, waarbij eigen interpretatie onvermijdelijk invloed heeft. Om de betrouwbaarheid van het codeerproces te bevorderen, is een codeersessie georganiseerd. Deze gezamenlijke bespreking had als doel om tot overeenstemming te komen over de toepassing van codes. Dit zou de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid kunnen hebben vergroot.

### **Aanbevelingen**

De resultaten van dit onderzoek geven aanleiding tot een aantal concrete aanbevelingen voor toekomstig onderzoek, gericht op het verdiepen en verbreden van kennis over de rol van grootouders in het leven van jongvolwassenen. In dit onderzoek zijn *emerging adults* geïnterviewd over de rol die hun grootouders vervulden tijdens hun kindertijd en jongvolwassenheid. Om diepgaander inzicht te verkrijgen in de rol(len) van grootouders en de wijze waarop deze zich ontwikkelen, is het waardevol om vervolgonderzoek vanuit het perspectief van grootouders zelf te benaderen. Eerder onderzoek heeft zich gericht op wat grootouders waardevol vinden aan het grootouderschap (Mansson, 2016) en op de verschillende rollen die zij kunnen vervullen (MaloneBeach et al., 2018; Stephan et al., 2023). De manier waarop grootouders de overgang van kindertijd naar *emerging adulthood* van hun kleinkinderen ervaren, en de veranderingen die dit met zich meebrengt voor hun eigen rol, blijft echter onderbelicht. Enkele respondenten gaven aan dat hun grootouders deze periode waarschijnlijk bewuster hebben meegemaakt dan zij zelf, mede omdat herinneringen aan de kindertijd beperkt kunnen zijn. Het zou daarom waardevol zijn om grootouders te bevragen hoe zij het opgroeien van hun kleinkinderen tot jongvolwassenen hebben ervaren, hoe hun betrokkenheid en rol gedurende die tijd is veranderd en wat deze veranderingen emotioneel en praktisch voor hen betekend hebben.

De resultaten van dit onderzoek laten zien dat de rol(len) van grootouders over het algemeen geleidelijk veranderen en als passend bij de levensfase worden ervaren. Toch waren er enkele respondenten die een abrupte omkering van deze rol(len) hebben meegemaakt. In deze gevallen viel de oorspronkelijke rol, bijvoorbeeld als verzorger, weg door externe factoren zoals ziekte of afnemende zelfredzaamheid. Jongvolwassenen namen in deze situaties zelf een zorgende of ondersteunende rol op zich voor hun grootouders. Gezien de toenemende levensverwachting en vergrijzing in de samenleving, zullen dergelijke situaties naar verwachting vaker voor kunnen komen (Centraal Bureau voor de Statistiek, z.d.). Het is daarom van belang dat toekomstig onderzoek verder verkent hoe jongvolwassenen deze omkering van rollen ervaren en hoe zij hiermee omgaan. Daarnaast is het belangrijk om te onderzoeken wat voor invloed dit heeft op hun beeld van grootouderschap en op hun eigen ontwikkeling binnen de levensfase van de *emerging adulthood*.

### Literatuurlijst

- Albert, I., & Ferring, D. (2013). Grandparent–grandchild relations in a changing society: different types and roles. In *Intergenerational relations: European perspectives in family and society* (pp. 147–166). <https://doi.org/10.46692/9781447300991.010>
- Anderson, B. (2017). Emerging Adult Essay: Grandparents' Influence on Developmental Growth. In L. M. Padilla-Walker & L. J. Nelson, *Flourishing in Emerging Adulthood: Positive Development During the Third Decade of Life* (pp. 240–243). <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190260637.003.0020>
- ATLAS.ti Scientific Software Development GmbH. (2023). ATLAS.ti Web (versie 8.7.0) [Qualitative data analysis software]. <https://atlasti.com>
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469–480. <https://doi.org/10.1037/0003-066x.55.5.469>
- Arnett, J. J. (2014). *Emerging adulthood: The Winding Road from the Late Teens Through the Twenties*. Oxford University Press, USA.
- Arnett, J. J. (2023). A longer road to adulthood. In *Oxford University Press eBooks* (pp. 1–26). <https://doi.org/10.1093/oso/9780197695937.003.0001>
- Baarda, B., Bakker, E., & Fischer, T. (2013). *Basisboek kwalitatief onderzoek: handleiding Voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. <https://lib.ugent.be/nl/catalog/rug01:002057781>
- Bangerter, L. R., & Waldron, V. R. (2014). Turning points in long distance grandparent–grandchild relationships. *Journal Of Aging Studies*, 29, 88–97. <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2014.01.004>
- Buchanan, A., & Rotkirch, A. (2018). Twenty-first century grandparents: global perspectives on changing roles and consequences. *Contemporary Social Science*, 13(2), 131–144. <https://doi.org/10.1080/21582041.2018.1467034>

Centraal Bureau voor de Statistiek. (z.d.). *Ouderen*. Centraal Bureau Voor de Statistiek.

Geraadpleegd op 20 oktober 2024, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-bevolking/leeftijd/ouderen>

Döring, N., Mikhailova, V., Brandenburg, K., Broll, W., Gross, H., Werner, S., & Raake, A.

(2022). Digital media in intergenerational communication: Status quo and future scenarios for the grandparent–grandchild relationship. *Universal Access in The Information Society*, 23(1), 379–394. <https://doi.org/10.1007/s10209-022-00957-w>

Dunifon, R. (2012). The Influence of Grandparents on the Lives of Children and Adolescents.

*Child Development Perspectives*, 7(1), 55–60. <https://doi.org/10.1111/cdep.12016>

Eldén, S., Anving, T., & Wallin, L. A. (2023). Grandchildhood: Care and relationality in narratives of three generations in Sweden. *Childhood*.

<https://doi.org/10.1177/09075682231216630>

Elo, S., Kääriäinen, M., Kanste, O., Pölkki, T., Utriainen, K., & Kyngäs, H. (2014).

Qualitative content analysis. *SAGE Open*, 4(1).

<https://doi.org/10.1177/2158244014522633>

Flick, U. (2018). *An Introduction to Qualitative Research* (6de editie). SAGE Publications Limited.

Folwell, A. L., & Grant, J. A. (2006). Adult Grandchildren's Accounts of Closeness and

Changes in Their Grandparent Relationships. *Journal Of The Northwest Communication Association*, 35, 1–21.

Furstenberg, F. F. (2019). Family Change in Global Perspective: How and Why Family

Systems Change. *Family Relations*, 68(3), 326–341.

<https://doi.org/10.1111/fare.12361>

Geurts, T., Van Tilburg, T. G., & Poortman, A. (2011). The grandparent–grandchild

- relationship in childhood and adulthood: A matter of continuation? *Personal Relationships*, 19(2), 267–278. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2011.01354.x>
- Golzar, J., Noor, S., & Tajik, O. (2022). Convenience Sampling. *International Journal Of Education And Language Studies*, 1(2), 72–77. <https://doi.org/10.22034/ijels.2022.162981>
- Hakoyama, M., & MaloneBeach, E. E. (2013). Predictors of Grandparent–Grandchild Closeness: An Ecological Perspective. *Journal Of Intergenerational Relationships*, 11(1), 32–49. <https://doi.org/10.1080/15350770.2013.753834>
- Hebblethwaite, S., & Norris, J. (2011). Expressions of Generativity Through Family Leisure: Experiences of Grandparents and Adult Grandchildren. *Family Relations*, 60(1), 121–133. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2010.00637.x>
- Hennink, M., & Kaiser, B. N. (2021). Sample sizes for saturation in qualitative research: A systematic review of empirical tests. *Social Science & Medicine*, 292, 114523. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.114523>
- Hsieh, H., & Shannon, S. E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277–1288. <https://doi.org/10.1177/1049732305276687>
- Huo, M., Kim, K., Zarit, S. H., & Fingerman, K. L. (2016). Support Grandparents Give to Their Adult Grandchildren. *The Journals Of Gerontology Series B*, 73(6), 1006–1015. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbw208>
- Kakunje, A. (2024). The Important Role of Grandparents in a Child’s Development. *Archives Of Medicine And Health Sciences*, 12(2), 141–142. [https://doi.org/10.4103/amhs.amhs\\_253\\_24](https://doi.org/10.4103/amhs.amhs_253_24)
- Luo, Y., LaPierre, T. A., Hughes, M. E., & Waite, L. J. (2012). Grandparents Providing Care to Grandchildren. *Journal Of Family Issues*, 33(9), 1143–1167.

<https://doi.org/10.1177/0192513x12438685>

MaloneBeach, E. E., Hakoyama, M., & Arnold, S. (2018). The Good Grandparent:

Perspectives of Young Adults. *Marriage & Family Review*, 54(6), 582–597.

<https://doi.org/10.1080/01494929.2017.1414724>

Mansson, D. H. (2016). The Joy of Grandparenting: A Qualitative Analysis of Grandparents.

*Journal Of Intergenerational Relationships*, 14(2), 135–145.

<https://doi.org/10.1080/15350770.2016.1160738>

Scharf, M. (2014). Maturing and Aging Together. In *Oxford University Press eBooks*.

<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199795574.013.35>

Scheepers, P., & Tobi, H. (2021). *Onderzoeksmethoden* (10de editie). Boom.

Scholl, N. H. (2020). *Interviewen voor Marketing-Insights: Handleiding voor het opzetten,*

*uitvoeren en rapporteren van kwalitatief onderzoek met face-to-face- en video-*

*interviews*. (1ste editie). Clou, for Marketing, Inform. en Research BV.

Stephan, A. T., Hochstetter, N. D., Clark, V. E., & Jamil, F. M. (2023). From Supportive to

Strained: A Mixed Methods Exploration of Emerging Adults' Characterizations of

Past and Present Grandparent-Grandchild Roles and Relationships. *Emerging*

*Adulthood*, 11(4), 933–946. <https://doi.org/10.1177/21676968231171738>

Tan, J., Buchanan, A., Flouri, E., Attar-Schwartz, S., & Griggs, J. (2010). Filling the

Parenting Gap? Grandparent Involvement With U.K. Adolescents. *Journal Of Family*

*Issues*, 31(7), 992–1015. <https://doi.org/10.1177/0192513x09360499>

Wetzel, M., & Hank, K. (2020). Grandparents' Relationship to Grandchildren in the

Transition to Adulthood. *Journal Of Family Issues*, 41(10), 1885–1904.

<https://doi.org/10.1177/0192513x19894355>

# Bijlage 1 – Tabel demografische kenmerken participanten

Tabel 3

## Overzicht demografische kenmerken participanten

| Respondent <sup>2</sup> | Sekse | Leeftijd | Hoeveelheid grootouders | Leeftijd grootouders | Geografische afstand t.o.v. grootouders  | Hoeveelheid contact grootouders kindertijd | Hoeveelheid contact grootouders jongvolwassenheid |
|-------------------------|-------|----------|-------------------------|----------------------|------------------------------------------|--------------------------------------------|---------------------------------------------------|
| 1                       | -     | -        | -                       | -                    | -                                        | -                                          | -                                                 |
| 2                       | Vrouw | 25       | 2                       | 75; 82               | Dichtbij <sup>3</sup> ; ver <sup>4</sup> | Vaak                                       | Gemiddeld                                         |
| 3                       | Vrouw | 23       | 2                       | 82; 83; 86           | Dichtbij                                 | Zelden; vaak <sup>5</sup>                  | Zelden; gemiddeld                                 |
| 4                       | Man   | 25       | 1                       | 76                   | Dichtbij                                 | Vaak                                       | Gemiddeld                                         |
| 5                       | Man   | 21       | 4                       | 75-80 <sup>6</sup>   | Dichtbij                                 | Vaak; zelden                               | Zelden; zelden                                    |
| 6                       | Vrouw | 19       | 5                       | 80; 82; 90; 92; 97   | Dichtbij                                 | Vaak                                       | Vaak                                              |
| 7                       | Man   | 24       | 2                       | 70; 73               | Dichtbij                                 | Gemiddeld                                  | Zelden                                            |
| 8                       | Vrouw | 22       | 3                       | ± 75 <sup>7</sup>    | Dichtbij; ver                            | Vaak; vaak                                 | Vaak; gemiddeld                                   |
| 9                       | -     | -        | -                       | -                    | -                                        | -                                          | -                                                 |
| 10                      | Man   | 24       | 4                       | 75                   | Dichtbij                                 | Vaak                                       | Gemiddeld                                         |
| 11                      | Vrouw | 21       | 1                       | 76                   | Dichtbij                                 | Vaak                                       | Gemiddeld                                         |
| 12                      | -     | -        | -                       | -                    | -                                        | -                                          | -                                                 |
| 13                      | Vrouw | 22       | 4                       | ±85                  | Ver                                      | Zelden                                     | Zelden                                            |
| 14                      | Vrouw | 22       | 3                       | 73; 76; 76           | Dichtbij                                 | Vaak                                       | Vaak                                              |
| 15                      | Man   | 25       | 2                       | 90                   | Dichtbij                                 | Vaak                                       | Gemiddeld                                         |
| 16                      | Vrouw | 23       | 3                       | 82; 83; 86           | Dichtbij                                 | Vaak                                       | Gemiddeld                                         |
| 17                      | Vrouw | 21       | 2                       | 79; 80               | Ver                                      | Vaak                                       | Gemiddeld                                         |
| 18                      | Vrouw | 23       | 3                       | 78; 79; 81           | Dichtbij                                 | Vaak; vaak                                 | Vaak; vaak                                        |

<sup>2</sup> De oorspronkelijke steekproef bestond uit achttien respondenten; van drie interviews waren de transcripten niet beschikbaar en zijn daarom buiten de analyse gelaten

<sup>3</sup> Dichtbij <30 km

<sup>4</sup> Ver >30 km

<sup>5</sup> Indien twee vermeldt; twee familiekanen

<sup>6</sup> Tussen de 75 en 80 jaar

<sup>7</sup> Inschatting respondent

## **Bijlage 2 - Interviewleidraad ‘Grootouders’**

### *Introductie:*

- uitleg over doel en inhoud van onderzoek (verwijzen naar informatiebrief); uitleg over privacy en ‘informed consent’ (vrijwilligheid; recht om te stoppen; recht op terugtrekken uit onderzoek)
- indien akkoord: ondertekenen informed-consent formulier

### *Start opname:*

Wat fijn dat je mee wilt doen aan dit onderzoek naar de betekenis van grootouders in het leven van jongvolwassenen, nu en vroeger. We beginnen met een paar meer algemene vragen en gaan daarna dieper in op je relatie met je grootouders. Daarbij is het de bedoeling dat je twee grootouders in gedachten neemt waar je over gaat vertellen.

### *Algemene vragen*

1. Wat is je leeftijd?
2. Wat is je gender?
3. Hoe is het gezin waarin je bent opgegroeid samengesteld?
4. Hoeveel grootouders heb je die je in zowel in je kindertijd (0-12 jaar) als volwassenheid hebt gekend, zowel van vaders- als moederskant?
5. Wat zijn op dit moment de leeftijden (ongeveer) van jouw grootouders?
6. Hoeveel kleinkinderen hebben jouw grootouders in totaal?
7. Hoe zou je jouw familie omschrijven (groot/klein)?
8. Hoe ver wonen jouw grootouders van jou vandaan (wonen ze dichtbij/ver weg)?
9. Heeft een van je grootouders (die in Nederland woonachtig zijn) een migratie-achtergrond? Zo ja, welke?

### *Bruggetje naar het specifieke onderwerp*

Hoe zou je in het algemeen de relatie/band tussen jou en jouw grootouders beschrijven?

*Tijdens dit interview wordt de term “rol” gebruikt. Er wordt onderscheid gemaakt tussen rol en relatie. De rol gaat over wat voor functie iemand vervult. Dus wat voor plek nam jouw grootouder in en wat deed jouw grootouder met jou? Een voorbeeld van een rol is: advies geven of zorg bieden. De rol gaat dus over wat je voor elkaar bent. Relatie is meer kwalitatief en verwijst naar de manier waarop mensen met elkaar omgaan, en wat jij hiervan vindt.*

*De volgende vragen gaan over jouw kindertijd. Daarmee bedoelen we de leeftijdscategorie van ongeveer 0-12 jaar, dus tot aan het eind van de basisschooltijd.*

*Vragen over de kindertijd*

1. Kun je beschrijven wat voor rol jouw grootouders speelden toen je een kind was?
2. Hoe vaak had je contact met je grootouders in je kindertijd?
  - 2a. Wanneer kwam jij bij jouw grootouders?
  - 2b. Wanneer kwamen jouw grootouders bij jou?
  - 2c. Wat deden jullie samen?
3. Wat heb je meegekregen van jouw grootouders toen jij kind was? (over de rol en de relatie) (normen en waarden die jouw grootouders wilden meegeven) (wat vond je daarvan?)

*Indien van toepassing:*

Heeft de culturele achtergrond van je grootouders hier een rol in gespeeld, denk je? Waar zit dat in volgens jou?

*De volgende vraag gaat specifiek in op verschillen tussen oma en opa; niet elke respondent heeft wellicht zowel een opa als een oma gekend, dus mogelijk is deze vraag niet voor iedereen relevant.*

4. Merkte je in de kindertijd een verschil tussen je opa en oma en de band die je met hen had? Zo ja, waar lagen deze verschillen in?
  - 4a. Merkte je een verschil in de rollen die je opa en oma vervulden? Zo ja, waar lagen deze verschillen in?
  - 4b. Merkte je een verschil tussen de activiteiten die je met je opa en oma deed? Zo ja, waar lagen deze verschillen in?
  - 4c. Merkte je een verschil tussen je opa en oma en de dingen die ze je mee wilden geven? Zo ja, waar lagen deze verschillen in?

*Indien van toepassing:* Denk je dat de culturele achtergrond van je grootouder(s) hier een rol in heeft gespeeld? Kun je dat toelichten?

*De volgende vragen gaan over de fase ontluikende volwassenheid (18-29), de levensfase waarin jij je nu bevindt*

*Vragen over de ontluikende volwassenheid*

5. Hoe ervaar je de rol van jouw grootouders nu?

5a. Waar zijn je grootouders bij betrokken?

6. Hoe vaak heb je nu contact met jouw grootouders?

6a. Is dit minder of meer dan vroeger?

6b. Is dit contact anders dan vroeger? In welk opzicht?

6c. Wanneer zie jij je grootouders nu?

6d. Wat doen jullie nu nog samen?

7. Wat is er veranderd in de manier waarop jouw grootouders betrokken zijn in jouw leven sinds de kindertijd?

8. Wat krijg je nu van jouw grootouders mee?

9. Merkte je nu een verschil tussen je opa en oma en de band die je met hen hebt? Zo ja, waar liggen

deze verschillen in?

9a. Merk je een verschil in de rollen die je opa en oma vervullen? Zo ja, in welk opzicht?

9b. Merk je een verschil tussen de activiteiten die je met je opa en oma uitvoert? Zo ja, in welk opzicht?

9c. Merk je een verschil tussen je opa en oma en de dingen die ze je mee willen geven? Zo ja, hoe?

*Indien van toepassing:* Speelt de culturele achtergrond van je grootouder(s) hier (nog steeds) een rol in, denk je? Kun je dat toelichten?

*Vergelijking kindertijd en ontluikende volwassenheid*

10. Is er een verschil in de rol die jouw grootouders nu hebben en die ze vroeger hadden?

10a. Op welke manier?

11a. Welke aspecten van hun rol zijn hetzelfde gebleven?

b. En welke aspecten zijn er veranderd?

12. Hoe passen je grootouders zich volgens jou aan in de levensfase waarin je je nu bevindt?

*Eindvraag:*

13a. Uit literatuur (MaloneBeach et al., 2018; Stephan et al., 2023) blijkt dat grootouders

verschillende rollen kunnen hebben. Welke van de volgende rollen past het beste bij jouw grootouders?

13b. Of is het een combinatie van rollen?

13c. Of heb je een eigen benaming?

*Rollen:*

1. Ondersteuner (“supporter”)
2. Adviseur (bron van wijsheid)
3. Vriend (bron van liefde/bandenbouwer)
4. Verzorger (“caregiver”)
5. Voorziener (“provider”)
6. Gezagsdrager (“disciplinarian”)
7. Bemiddelaar (“mediator”)
8. Rolmodel
9. Leraar (/mentor)
10. (Familiaire) wortels (“roots”)

Dan zijn we nu aan het eind gekomen van het interview. Zijn er nog dingen die je wilt aanvullen?

We gaan dit interview uittypen, maar we zorgen ervoor dat er daarbij geen namen of andere dingen in komen te staan die herleidbaar zijn tot jou of een van je grootouders.

Wil je het uitgetypte interview nog nalezen? *(zo ja, hier een afspraak over maken).*

Heel hartelijk bedankt voor je deelname en je tijd!

*(opname uitzetten)*

### Bijlage 3 - Informed consent brief

## GEÏNFORMEERDE TOESTEMMING

### “DE ROL VAN GROOTOUDERS IN HET LEVEN VAN JONGEREN”

PED-2425-S-0007

- Ik heb de informatie over het onderzoek gelezen. Ik heb genoeg gelegenheid gehad om er vragen over te stellen.
- Ik begrijp waar het onderzoek over gaat, wat er van me gevraagd wordt, welke gevolgen deelname kan hebben, hoe er met mijn gegevens wordt omgegaan, en wat mijn rechten als deelnemer zijn.
- Ik begrijp dat deelname aan het onderzoek vrijwillig is. Ik kies er zelf voor om mee te doen. Ik kan op elk moment stoppen met meedoen. Als ik stop, hoef ik niet uit te leggen waarom. Stoppen zal geen negatieve gevolgen voor mij hebben.
- Ik geef hieronder aan waar ik toestemming voor geef.

#### Toestemming voor deelname aan het onderzoek:

☐ Ja, ik geef toestemming voor deelname; deze toestemming loopt tot 31-08-2025

☐ Nee, ik geef geen toestemming voor deelname

#### Toestemming voor gebruik transcript voor vervolgonderzoek

☐ Ja, ik geef toestemming voor het gebruik van het gepseudonimiseerde interviewtranscript ten behoeve van vervolgonderzoek en wetenschappelijke publicaties.

☐ Nee, ik geef hiervoor geen toestemming.

#### Toestemming voor het maken van audio-opnames tijdens het onderzoek:

☐ Ja, ik geef toestemming voor het maken van audio-opnames van mij als deelnemer.

☐ Nee, ik geef geen toestemming voor het maken van audio-opnames.

#### Toestemming voor de verwerking van mijn persoonsgegevens:

☐ Ja, ik geef toestemming voor de verwerking van mijn persoonsgegevens zoals vermeld in de onderzoeksinformatie. Ik weet dat ik tot 01-04-2025 kan vragen om mijn gegevens te laten verwijderen. Ook als ik besluit om te stoppen met deelname, kan ik hierom vragen.

☐ Nee, ik geef geen toestemming voor de verwerking van mijn persoonsgegevens

|                           |                         |        |
|---------------------------|-------------------------|--------|
| Volledige naam deelnemer: | Handtekening deelnemer: | Datum: |
|                           |                         |        |

|                                       |                           |        |
|---------------------------------------|---------------------------|--------|
| Volledige naam aanwezige onderzoeker: | Handtekening onderzoeker: | Datum: |
|                                       |                           |        |

De aanwezige onderzoeker verklaart dat de deelnemer uitvoerig over het onderzoek is geïnformeerd.

*U heeft recht op een kopie van dit toestemmingsformulier.*

## Bijlage 4 – Codeschema

Tabel 4

### *Codeschema*

| Hoofdcode             | Categorie | Code                            | Subcode                    |
|-----------------------|-----------|---------------------------------|----------------------------|
| Kindertijd            | Rol(len)  | (Ver)zorgend                    | Tijdelijke oppas/verzorger |
|                       |           |                                 | Opvoeding                  |
|                       |           |                                 | Surrogaatouder             |
|                       |           | Ondernemen                      | Activiteiten               |
|                       |           |                                 | Vermaken                   |
|                       |           | Normen- en<br>waardenoverdrager |                            |
|                       |           | Leraar                          |                            |
|                       |           | Supporter/ondersteuner          |                            |
|                       |           | Verwenner                       |                            |
|                       |           | Roots                           |                            |
|                       |           | Vriend/bron van liefde          |                            |
|                       |           | Adviseur                        |                            |
|                       |           | Gezagsdrager                    |                            |
|                       |           | Rolmodel                        |                            |
|                       |           | Voorziener                      |                            |
|                       | Contact   | Vaak                            |                            |
|                       |           | Zelden                          | Geografische afstand       |
|                       |           | Gelegenheid                     |                            |
| Emerging<br>adulthood | Rol(len)  | Normen- en<br>waardenoverdrager |                            |
|                       |           | Luisterend                      |                            |
|                       |           | oor/gesprekspartner             |                            |
|                       |           | Vriend/bron van liefde          |                            |
|                       |           | Ondernemen                      | Activiteiten               |
|                       |           | Supporter/ondersteuner          |                            |
|                       |           | Adviseur                        |                            |
|                       |           | Roots                           | Verhalen/ ervaringen delen |

|                             |                                 |                                      |                                       |
|-----------------------------|---------------------------------|--------------------------------------|---------------------------------------|
| Vergelijking<br>levensfases | Contact                         | Leraar                               | Geografische afstand                  |
|                             |                                 | (Ver)zorgend                         |                                       |
|                             |                                 | Rolmodel                             |                                       |
|                             |                                 | Voorziener                           |                                       |
|                             |                                 | Vaak                                 |                                       |
|                             | Rol(len)                        | Gemiddeld                            | Natuurlijk ontwikkeling               |
|                             |                                 | Zelden                               |                                       |
|                             |                                 | Veranderd                            |                                       |
|                             |                                 | Niet veranderd                       |                                       |
|                             |                                 | Weggefallen                          |                                       |
|                             | Ervaring<br>rolverandering<br>8 | Omgedraaid                           | Andere vragen/gesprekken <sup>9</sup> |
|                             |                                 | Afgenomen                            |                                       |
|                             |                                 | Wederkerig                           |                                       |
|                             |                                 | Geleidelijke verandering             |                                       |
|                             |                                 | Abrupte verandering                  |                                       |
|                             | Contact                         | Bewuste verandering                  |                                       |
|                             |                                 | grootouders                          |                                       |
|                             |                                 | Minder                               |                                       |
|                             |                                 | Meer                                 |                                       |
|                             |                                 | Gelijkwaardiger contact              |                                       |
|                             | Aanpassing<br>levensfase        | Erkenning zelfstandige<br>levensfase |                                       |
|                             |                                 | Contacttransformatie                 |                                       |
|                             |                                 |                                      |                                       |

---

<sup>8</sup> Indien verandering in rol(len), hoe werd dit door de respondenten ervaren

<sup>9</sup> Ten opzichte van de kindertijd